

**Lokale besturen
en de
Sustainable Development Goals:**

Wat kunnen coöperaties betekenen voor lokale besturen?

Inspiratienota

19 oktober 2017

Coopkracht - het netwerk voor coöperaties in Vlaanderen

Inhoud

Inleiding	3
1. Lokale besturen en de Sustainable Development Goals	5
1.1 De Sustainable Development Goals in België.....	5
1.2 Rol lokale besturen in het bereiken van de SDG's	5
1.3 Uitdagingen voor lokale besturen	6
2. Wat zijn coöperaties en hoe werkt het coöperatieve ondernemingsmodel?.....	9
2.1 Definitie van een coöperatie	9
2.2 De zeven ICA-principes van coöperatief ondernemen.....	10
2.3 Types coöperaties.....	11
3. Welke bijdrage kunnen coöperaties leveren aan lokale vertaling van de SDG's?	12
3.1 Algemene bijdrage van coöperaties aan de lokale vertaling van de SDG's	12
3.2 Vlaamse coöperatieve voorbeelden die bijdragen aan elk van de 17 SDG's	14
4. Coöperaties en lokale besturen: nieuwe samenwerkingsverbanden voor het behalen van de SDG's.....	22
5. Aanbevelingen om samenwerking tussen lokale besturen en coöperaties te bevorderen.....	28
Referenties en links	30

Inleiding

De Sustainable Development Goals (SDG's) vormen het nieuwe internationale kader voor de lange-termijn doelstellingen rond duurzame ontwikkeling. Ze werden aangenomen door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties in september 2015 en zetten 17 doelstellingen voorop om de komende 15 jaar onze planeet van armoede te bevrijden en terug op koers richting duurzaamheid te zetten. Ze zijn inclusief en universeel. Ontstaan door een wereldwijd participatief proces, richten de SDG's zich tot iedereen ter wereld, zij het overheden, bedrijven, middenveldorganisaties, of de burger.¹

Vijf pijlers (5 P's) liggen aan de grondslag van de definitie van duurzame ontwikkeling binnen de SDG's: people, planet, prosperity, partnerschap and peace. Ze benaderen duurzame ontwikkeling vanuit het gekende sociaal, economisch en milieuperspectief, maar nieuw is de bijzondere aandacht voor de internationale verhoudingen, partnerschappen en vrede.

Lokale besturen zijn op dit moment druk bezig om zich de Sustainable Development Goals (SDG's) eigen te maken. Duurzame ontwikkeling staat hoog op de agenda gezien de veelvoud aan socio-economische en milieu-uitdagingen in Vlaanderen. Onlangs tekenden 60 steden en gemeenten een engagementsverklaring om de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen lokaal te vertalen. En 50 lokale besturen starten een pilootproject samen met de Vlaamse Vereniging voor Steden en Gemeenten (VVSg) om deze doelstellingen ook echt op een coherente manier te integreren in de lokale beleidsplannen van 2020-2025. Eveneens tekenden meer dan 220 Vlaamse steden en gemeenten het Burgemeestersconvenant voor klimaat en energie.

Lokale besturen spelen een cruciale rol in het bereiken van de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen tegen 2030 omdat ze dicht bij de burger staan en de lokale behoeften en ervaringen kennen. Met het oog op de aanstaande provincie- en gemeenteraadsverkiezingen in oktober 2018, hebben lokale besturen dus een unieke kans om volop in te zetten op de SDG-agenda en hun engagementen in de praktijk waar te maken (zie hoofdstuk 1).

¹ www.SDG's.be

De grote uitdaging voor lokale besturen is hoe ze de nodige financiering en capaciteit (op vlak van strategie, management, en techniek) kunnen verwerven om de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen lokaal te vertalen, gezien de complexiteit van de duurzaamheidsuitdagingen, het ambitieniveau van de SDG's en reeds bestaande begrotingsafspraken.

Meer directe burgerparticipatie en nieuwe samenwerkingsverbanden tussen lokale besturen, de burger en/of ondernemingen bieden nieuwe, veelbelovende opportuniteiten om duurzame steden en gemeenten van de toekomst te co-creëren. Onder het motto: “Zelf, samen en beter” is de coöperatie een geschikt ondernemingsmodel (zie hoofdstuk 2) om bijvoorbeeld de lokale bedrijvigheid en werkgelegenheid te bevorderen, via directe burgerparticipatie het draagvlak voor het lokale beleid te verhogen en extra financieringsruimte te creëren voor duurzame beleidsambities. Vele coöperaties in Vlaanderen dragen bij aan de 17 SDG's en hun ervaringen tonen dat samenwerkingsverbanden tussen lokale besturen en coöperaties écht werken (zie hoofdstuk 3).

Deze nota beoogt lokale besturen te inspireren rond de meerwaarde die coöperaties kunnen bieden in het behalen van de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen. We illustreren aan de hand van voorbeelden hoe coöperaties concreet bijdragen aan de SDG-agenda en op welke manier lokale besturen en coöperaties kunnen samenwerken (zie hoofdstuk 4 en 5).

1. Lokale besturen en de Sustainable Development Goals

1.1 De Sustainable Development Goals in België

Sinds eind 2015 is ook België sterk geëngageerd om de SDG's bekend te maken bij de verschillende stakeholders en te integreren in de globale en operationele doelstellingen van de Belgische bedrijven, overheden en middenveldorganisaties. [CIFAL Flanders Centre](#) is een regionale hub van UNITAR voor *action learning* rond de SDG's. In juli 2017 bracht België zelfs al zijn eerste Nationale Vrijwillige Bericht uit over de vooruitgang qua toepassing van de 2030 Agenda².

1.2 Rol lokale besturen in het bereiken van de SDG's

De SDG's bieden een kapstok voor lokale besturen om op lokaal niveau verschillende beleidsdomeinen met elkaar te verbinden en af te stemmen met internationale beleidskaders en ontwikkelingen. Voor de Vlaamse lokale besturen zijn de SDG's een belangrijk instrument voor het bereiken van duurzame ontwikkeling op hun grondgebied. Het Vlaamse Gemeentedecreet bepaalt immers in artikel 2 : "De gemeenten beogen op het lokaal niveau bij te dragen tot het welzijn van de burger en tot de duurzame ontwikkeling van het gemeentelijke gebied." Elk van de SDG's raakt op een of andere manier een gemeentelijke bevoegdheid. Denk maar aan armoedebestrijding, gezondheid en welzijn voor alle leeftijden, hernieuwbare energieproductie, rationeel energieverbruik, duurzame mobiliteit, duurzaam wonen, duurzame voedselstrategieën, enz.³

Het lokale beleid en de lokale praktijk kunnen oplossingen bieden voor zowel lokale als globale duurzaamheidsuitdagingen, die steeds meer met elkaar verwoven zijn. Zo spelen lokale besturen een cruciale rol in het beheer van onze steden en gemeenschappen en de bescherming van onze "commons". Niet voor niets gaat daarom één van de 17 doelstellingen (SDG 11) specifiek over de creatie van veilige en duurzame steden en gemeenschappen tegen 2030. Ook SDG 16 (partnerschappen om de doelstellingen te bereiken) heeft een belangrijke taak weggelegd voor lokale besturen om doeltreffend als publieke overheid te handelen, participatie te bevorderen en rekenschap af te leggen.

"De duurzame ontwikkelingsdoelstellingen zullen lokaal zijn, of ze zullen niet zijn."

Wim Dries, Algemeen Voorzitter VVSG

Op dit moment zijn lokale besturen druk bezig om zich de SDG agenda eigen te maken en lokaal te vertalen. De Vlaamse Vereniging voor Steden en Gemeenten ([VVSG](#)) helpt hen hierbij. Zo biedt VVSG aan lokale besturen vormingen, infosessies en publicaties aan over de SDG's. VVSG stelde eveneens een engagementsverklaring op over de rol van lokale besturen in het streven naar duurzame ontwikkeling, die meer dan 60 lokale besturen ondertekenden. En met het SDG-pilootproject beoogt VVSG de komende jaren 50 steden en gemeenten te begeleiden om de duurzame

² http://www.SDG's.be/sites/default/files/publication/attachments/nrv_belgium_english.pdf

³ VVSG, Glokaal, De gemeentelijke vertaling van de zeventien duurzame ontwikkelingsdoelstellingen, 01052016.

ontwikkelingsdoelstellingen op een coherente manier ook echt te integreren in de lokale beleidsplannen van 2020-2025.⁴

De [Vlaamse Vereniging van Provincies](#) ondersteunt de provincies eveneens op vlak van duurzame ontwikkeling. Want provincies zijn eveneens belangrijke partners om de doelstellingen van de burgermeesterconvenant en de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen lokaal te vertalen. In samenwerking met diverse partners zoals gemeenten, middenveld, bedrijven, netbeheerders en sectororganisaties, lopen diverse provinciale klimaatcampagnes en -projecten zoals de provinciale steunpunten duurzaam wonen en bouwen, groepsaankopen groene stroom, uitbouwen van fietssnelwegen, campagnes rond duurzaam woon-werkverkeer, et cetera. Gemeenten worden bovendien actief gestimuleerd door de provincies tot het ondertekenen van het Burgermeesterconvenant en krijgen hiervoor ondersteuning via de opmaak van actieplannen, kennis- en uitwisselingsplatformen, inhoudelijke expertise, subsidies voor klimaatprojecten, opmaak van klimaatrapporten op maat, enz.

1.3 Uitdagingen voor lokale besturen

Lokale besturen zijn reeds actief en spelen een belangrijke rol op de verschillende beleidsdomeinen aangaande duurzame ontwikkeling. En in de toekomstige beleids- en beheerscycli zullen de SDG's een sterk kader vormen om het lokale beleid rond duurzame ontwikkeling verder aan te scherpen en coherent neer te zetten in een meerjarenplanning. De grote uitdaging is echter hoe lokale besturen de nodige financiering en capaciteit (op vlak van strategie, en techniek) kunnen verwerven om de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen tegen 2030 te bereiken, gezien de complexiteit van de duurzaamheidsuitdagingen, het ambitieniveau van de SDG's en reeds bestaande begrotingsafspraken.

Door de strengere Europese regelgeving aangaande overheidsfinanciën sinds de financiële crisis in 2008 en de sowieso al beperkte financiële middelen die lokale besturen hebben, is het niet evident voor de lokale overheid de nodige investeringen uit te voeren die gepaard gaan met het bereiken van duurzame ontwikkelingsdoelstellingen. Bovendien vergt de implementatie van de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen vaak enige nieuwe (technische) expertise, bijvoorbeeld op vlak van het beheer van de *commons* en een andere aanpak van strategische planning, management en monitoring. Om duurzame ontwikkeling coherent en consequent als vertrekpunt te nemen voor alle beleidsbeslissingen van lokale besturen, is er op de eerste plaats top-level commitment van het college van burgemeesters en schepenen nodig (zie bv. de engagementsverklaring SDG's, de ondertekening van de Burgermeesterconvenant) maar eveneens de betrokkenheid en het engagement van alle beleidsdepartementen en niet te vergeten de samenwerkingspartners en doelgroep (de burger).

De wereldkoepel voor lokale en regionale overheden (UCLG) en de Global Taskforce voor lokale en regionale overheden in het kader van de Habitat 3 onderhandelingen, hebben daarom in de *Bogotá Commitment and Action Agenda* verschillende prioriteiten geïdentificeerd voor lokale, nationale en

⁴ <http://www.vvsg.be/Internationaal/Noord-Zuid/Pages/Oproep-SDG-pilootgemeenten.aspx>

globale actie.⁵ Naast belangrijke aspecten zoals meer bevoegdheden en rekenschapsmechanismen voor lokale besturen om inclusieve en duurzame ontwikkeling te bevorderen, alsook sterkere capaciteit op vlak van meerjarige beleids- en begrotingsplanning en management, is de noodzaak om het sociaal contract tussen overheid en de burger te hernieuwen toch wel het meest opvallend. Hierin krijgen concepten zoals *The Right to the City* en *The Co-creation of the City* een centrale plek.

Het recht op de stad is een idee dat voor het eerst werd voorgesteld door Henrie Lefebvre in zijn boek "Le Droit à la ville" (1968). David Harvey beschreef het als volgt:

"The right to the city is far more than the individual liberty to access urban resources: it is a right to change ourselves by changing the city. It is, moreover, a common rather than an individual right since this transformation inevitably depends upon the exercise of a collective power to reshape the processes of urbanization. The freedom to make and remake our cities and ourselves is, I want to argue, one of the most precious yet most neglected of our human rights."

David Harvey, 2008⁶

Als we onze steden en gemeenten inclusiever, sociaal rechtvaardiger en duurzamer willen maken, moeten we dus de burger sterker en direct in de processen van beleidsvorming en -uitvoering betrekken.

"Lokale besturen hebben zeker niet alle hefboomen in de hand, maar ze hebben het grote voordeel dat je lokaal beter kunt experimenteren, trajecten kunt testen, waarbij de nabijheid met de burgers een zeer grote troef is."

Betty De Wachter, diensthoofd VVSG Internationaal⁷

In Vlaanderen maar ook in Europa en wereldwijd groeit het aantal burgerinitiatieven exponentieel. De burger wil steeds meer direct invloed kunnen uitoefenen op lokale beleidskeuzes via bijvoorbeeld een burgerbegroting. Eveneens neemt de burger steeds vaker het heft in eigen handen, al dan niet in samenwerking met lokale besturen, en maakt van duurzame keuzes in consumptie en productie een feit. Denk maar aan initiatieven zoals CityLabs, autodeelplatforms, initiatieven rond samenhuizen, LETS-groepen, CSA-boerderijen of energiecoöperaties. Bij onze noorderburen hebben bijvoorbeeld 125 van de 390 Nederlandse gemeenten buurtrechten ingevoerd, waarmee inwoners makkelijker publieke diensten kunnen overnemen, buurthuizen en parken in gebruik kunnen nemen en toegang tot geld hebben.^{8, 9}

Wat deze burgerinitiatieven verbindt is dezelfde duurzame toekomstvisie en de behoefte om dit te vertalen in actie, in zeggenschap en in vele gevallen gezamenlijk financieel eigendom. Dit opent nieuwe mogelijkheden voor lokale besturen in het kader van de financiering van de duurzame

⁵ The Bogotá Commitment and Action Agenda, 15 oktober 2016.

⁶ Harvey D., David, "The right to the city". New Left Review. New Left Review. II (53): 23–40, september–oktober 2008.

⁷ VVSG, Glokaal, De gemeentelijke vertaling van de zeventien duurzame ontwikkelingsdoelstellingen, 01052016.

⁸ Fleur Noy & Dirk Holemans, Burgercollectieven in kaart gebracht, 2016.

⁹ <https://www.isabewoners.nl/online-buurtrechtenkaart/>

ontwikkelingsdoelstellingen, maar het creëert ook kansen om de innovatiecapaciteit en efficiëntie van de lokale dienstverlening te verhogen.

De roep naar meer directe burgerparticipatie stelt lokale besturen voor nieuwe uitdagingen. Hoe kan een lokaal bestuur concreet samenwerken met de burger? Welke relevante burgerinitiatieven bestaan er in een bepaalde regio of in een sector? Brengen deze initiatieven voldoende professionaliteit mee om bepaalde lokale producten en diensten zelf aan te bieden? Zien we reeds voorbeelden van “good practices” en bestaan er instrumenten om de kracht van dergelijke burgerinitiatieven te beoordelen? Hoe ver wil een lokaal bestuur gaan op vlak van burgerparticipatie in het lokaal beleid? Welke (bijkomende) kansen bieden dergelijke burgerinitiatieven in de financiering van de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen en dus de verbreding van de financieringsruimte van het lokaal duurzaamheidsbeleid? Het zijn maar enkele van de vragen waarmee lokale besturen de laatste jaren geconfronteerd zien.

Onder het motto: “Zelf, samen en beter” is de coöperatie van oudsher een geschikt ondernemingsmodel om gemeenschappelijke en maatschappelijke behoeftes op een duurzame manier op te lossen. Coöperaties spelen dan ook een belangrijke rol in het transitieproces naar een echt innovatieve, duurzame en sociaal warme samenleving. Coöperatief ondernemen is een flexibele ondernemingsvorm, gestoeld op waarden en gegroeid uit jarenlange nationale en internationale goede coöperatieve praktijken. Hun aanpak biedt interessante kansen voor lokale besturen om burgerparticipatie via een ondernemingsmodel concreet vorm te geven.

2. Wat zijn coöperaties en hoe werkt het coöperatieve ondernemingsmodel?

2.1 Definitie van een coöperatie

Maar wat is dan een coöperatie? De *International Cooperative Alliance* – de internationale koepelorganisatie voor coöperaties – definieert een coöperatie als volgt:

“... een autonome organisatie van personen die zich vrijwillig verenigen om hun gemeenschappelijke economische, sociale en culturele behoeften en ambities te behartigen door middel van een onderneming waarvan ze samen eigenaar zijn en die ze democratisch controleren.”

Bij coöperatief ondernemen draait het om samen ondernemen, samen verantwoordelijkheid nemen en samen de meerwaarde delen. Het coöperatieve gedachtegoed rust op drie fundamenten:¹⁰

1. Samen ondernemen: De coöperatie vertrekt vanuit een gemeenschappelijke behoefte en het verlangen van mensen om via samen te ondernemen te komen tot de invulling ervan.
2. Eigenaarschap: De coöperatie kent geen puur winstbejag bij haar leden, die samen eigenaar zijn van hun coöperatie. Met andere woorden, een coöperatie streeft niet naar winstmaximalisatie maar naar doelmaximalisatie.
3. Autonomie en zeggenschap: De coöperatie is autonoom en het beheer van de coöperatie gebeurt op een democratische manier.

Bij het vervullen van **gemeenschappelijke behoeftes** kan je denken aan burgers die samen hernieuwbare energie willen produceren, grond aankopen voor biolandbouw, samen een restaurant of supermarkt uitbaten omdat het goedkoper en kwaliteitsvoller kan, of omdat er bepaalde maatschappelijke behoeftes zijn die niet of onvoldoende door de markt of de overheid worden ingevuld. Het kan ook gaan over productie van groenten en fruit en zuivel, omdat ze gezamenlijk een faire prijs voor hun producten kunnen krijgen. Werknemers of ondernemers (bv. thuisverplegers, communicatieprofessionals,) kunnen ook een coöperatie opstarten om schaalvoordelen te genereren of samen te werken rond bepaalde aspecten van de bedrijfsvoering.

Doelmaximalisatie is een van de belangrijke verschillen tussen een coöperatie en een andere ondernemingsvorm. Een coöperatie wil een zo goed mogelijke dienstverlening opzetten en meerwaarde creëren voor haar vennoten in functie van de gemeenschappelijke behoeftes en met aandacht voor de gemeenschap. Het is niet de bedoeling om zoveel mogelijk winst te maken op het niveau van de coöperatieve vennootschap, in functie van een maximale vergoeding van het kapitaal. De vennoten zijn immers meestal niet enkel de aandeelhouders, maar tegelijkertijd ook net de gebruikers van de producten en diensten van de coöperatie.

NB: Uiteraard maakt ook een coöperatie winst: verlies maken is niet duurzaam op lange termijn.

¹⁰ Coopkracht, Coöperaties als hefboom naar een duurzame samenleving – De coöperatie principes en het ICA-kompas, 2015.

Bovendien is het goed om de solvabiliteit te versterken of een spaarpotje op te bouwen voor toekomstige investeringen.¹¹

Coöperaties zijn **autonome zelforganisaties** die gecontroleerd worden door hun leden. Wanneer coöperaties akkoorden sluiten met andere organisaties, inclusief overheden, of kapitaal aantrekken van externe bronnen, dan doen ze dat op een manier die de democratische controle door de leden en de autonomie van de coöperatie weet te waarborgen.

Democratische controle is een ander kenmerk van de coöperatie. Coöperaties zijn democratisch bestuurd organisaties, waarbij de vennoten actief deelnemen aan het beleid en de besluitvorming en er ook controle op uitoefenen. De leden van de coöperatie staan op voet van gelijkwaardigheid. Iedereen kan mee beslissen, onafhankelijk van het ingebrachte kapitaal. Door het principe van democratische besluitvorming zijn coöperatieve aandeelhouders niet alleen in financieel opzicht, maar ook sociaal gezien 'eigenaar' van hun coöperatie. Hun financiële aandeel geeft hen meteen een aandeel in het besluitvormingsproces van de coöperatie. In dit besluitvormingsproces worden de missie en de doelstellingen van de coöperatie bepaald en wordt controle op de realisatie ervan uitgeoefend. Het coöperatieve principe van gelijk stemrecht heeft hierbij tot gevolg dat coöperaties geen dominante aandeelhouders hebben. De link tussen stem en grootte van de kapitaalsinbreng is immers doorbroken. In principe geldt 'één vennoot, één stem', maar dit kan ook soepeler ingevuld worden als een beperking van stemrecht zoals dit in de Belgische wetgeving ten aanzien van de erkende coöperaties is opgenomen. In een coöperatie kiest de algemene vergadering van de coöperanten de bestuurders, commissarissen en controlerende vennoten.

Coöperatief ondernemen is veel meer dan een juridische vorm van een vennootschap. Het is een uniek ondernemingsmodel waar een **coöperatieve cultuur en organisatievorm** hand in hand gaan. Waarden zoals zelfredzaamheid, verantwoordelijkheidszin, democratie, gelijkwaardigheid, billijkheid en solidariteit liggen ten grondslag aan de coöperatieve cultuur en worden vertaald in 7 internationaal erkende coöperatieve ondernemingsprincipes (de zogenaamde 7 ICA-principes).

2.2 De zeven ICA-principes van coöperatief ondernemen

Uit de ICA-definitie van een coöperatie zoals hierboven beschreven werden 7 ICA-principes gedestilleerd die reeds meer dan 100 jaar hun nut bewijzen voor de samenleving. Wereldwijd, en in toenemende mate ook in Vlaanderen, vormen de 7 ICA-principes het richtsnoer van het handelen van coöperaties. Deze principes zijn geen theoretische concepten. Integendeel: gegroeid uit jarenlange "goede coöperatieve praktijken" vormen ze het DNA van de coöperatie. Maar aangezien coöperaties levende organismen zijn die zich voortdurend aanpassen aan hun maatschappelijke context, is het logisch dat ook hun erfelijk materiaal zich gestaag aanpast aan hun omgeving. Een coöperatie die deze ethische maatstaven van coöperatief ondernemen hanteert, is dus drager van een internationaal gedeelde coöperatieve identiteit:

¹¹ Hollebecq, H. (2015). Coöperaties: wat kunnen lokale besturen ermee? TerZake Magazine, 33(4), pp. 29-34. TerZake Magazine Nr. 1 (2016), Dossier 04: Lieve Jacobs, Over coöperaties, "overheidsparticipatie" en draagvlak.

1. **Vrijwillig en open lidmaatschap**
2. **Democratische controle door de leden**
3. **Economische participatie vanwege de leden**
4. **Autonomie en onafhankelijkheid**
5. **Onderwijs, vorming en informatieverstrekking**
6. **Samenwerking tussen coöperaties**
7. **Aandacht voor de gemeenschap**

Wil je meer leren over de ICA-principes en je laten inspireren door verschillende goede praktijken, bekijk dan eens aandachtig het [Coopkracht ICA-kompas](#), het e-learning instrument rond de coöperatieve principes of lees meer over de ICA-principes in onze brochure: "[Coöperaties als hefboom naar een duurzame samenleving: de coöperatieve principes en het ICA-kompas \(2014\)](#)".

2.3 Types coöperaties

Er zijn heel diverse types coöperaties. Je kunt ze naargelang wie vennoot is indelen¹²:

1. **Werkerscoöperaties**: dit zijn coöperaties van en voor de "werkers", die zowel eigenaar van de onderneming zijn en hierin samenwerken/ondernemen. Denk aan de communicatiebureau's Choco of Magelaan, de architectenbureau's Bast of Omgeving, of de duurzame schrijnwerkers Hota.
2. **Consumenten/burgercoöperaties**: consumenten verenigen zich vaak om de prijs van een product/dienst te verlagen of de kwaliteit ervan te verhogen. Denk maar aan een coöperatieve supermarkt zoals Beescoop. Recent verenigen zich ook steeds vaker burgers om samen een nieuw product of dienst op de markt te brengen, vaak om een antwoord te bieden aan maatschappelijke uitdagingen. Ze worden dan zelf ook producenten (prosumenten). Gekende voorbeelden zijn de hernieuwbare energievoöperaties zoals Ecopower, Beauvent, EnerGent of Zuidtrandt, maar eveneens coöperatieve autodeelplatforms zoals Partago of Tapazz. Eveneens sluiten zich mensen samen om grond aan te kopen om ter beschikking te stellen voor biolandbouw in de coöperatie De Landgenoten of om samen aangepaste woonvormen te creëren voor mensen met een beperking in de coöperatie Inclusie Invest.
3. **Ondernemingencoöperaties**: dit zijn coöperaties waarin zich zelfstandige ondernemers, bedrijven of organisaties verenigen om een of meerdere activiteiten van hun waardeketen/ bedrijfsvoering samen op te nemen. Denk maar aan groenten- en fruitteilers zoals Tomabel, BelOrta, of apothekersgroeperingen als Febelco, Coopaoptheken, Multipharma.
4. **Multistakeholder-coöperaties**: hierin verenigen zich verschillende belanghebbenden in één onderneming: dat kunnen leveranciers, werkers, klanten of zelfs de overheid zijn. Voorbeelden hiervan zijn Passwerk (zet mensen met autisme in als ICT-software tester), het Hinkelspel (kaasmakerij) of Green on Wheels (aardgas).

¹² We hanteren de indeling zoals deze is opgesteld door Cera/Coopburo: <http://www.coopburo.be/types-cooperaties>.

3. Welke bijdrage kunnen coöperaties leveren aan lokale vertaling van de SDG's?

Coöperaties zijn zeer relevant en belangrijk voor het behalen van de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen. De slotresolutie van de internationale coöperatieve top in Québec 2016 benadrukte het engagement voor de SDG's. Coöperaties waren daarmee de eerste groep van ondernemingen, die de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen onderschreef. Verschillende VN-ambassadeurs benadrukten dat het coöperatieve model reeds nu een wezenlijke bijdrage levert aan de realisatie van deze doelstellingen.

“To me it is so obvious that the co-operative movement and the Sustainable Development Goals belong together.”

Harald Braun, German Ambassador to the UN

“This is an agenda made in heaven for co-operatives. This is made for you. The world needs you. We need you to make this a success. I could not think of a better organisational structure than the co-operative movement to make this happen under this agenda.”

Marc-André Blanchard, the UN's Canada ambassador

3.1 Algemene bijdrage van coöperaties aan de lokale vertaling van de SDG's

De bijdrage die coöperaties kunnen leveren aan de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen is o.a. samengevat in de [Policy Brief Cooperatives and the Sustainable Development Goals](#).¹³ Eveneens illustreert de [Visienota: Is Coöperatief Ondernemen Duurzaam Ondernemen?](#) (Vlaamse overheid 2016) aan de hand van de zeven ICA-principes en de 3 P's (People, Planet, Profit), dat duurzaamheid de kern is van coöperatief ondernemen.¹⁴

Eerst en vooral sporen coöperaties de **lokale bedrijvigheid** aan. Uniek is dat ze vaak aan heel lokale gemeenschappelijke behoeftes (dorpsrestaurant, groentepakketten, stadslandbouwgrond, supermarkt,) tegemoet komen en dat het aandelenkapitaal lokaal verankerd is. De burger, de werker, de producent of de consument vanuit stad, gemeente of regio zijn samen eigenaar van de onderneming en mogelijke meerwaarde vloeit ook terug naar deze lokale aandeelhouders en de lokale gemeenschap. Deze lokale verankering van de coöperatie creëert lokale **werkgelegenheid** en wakkert **ondernemingszin** aan bij lokale initiatieven. Want de coöperatie kan een antwoord bieden op de vraag van vele lokale initiatieven om verder te professionaliseren en de stap te zetten naar een vennootschapsvorm. Als zelfstandige ondernemingen en organisaties zich verenigen om zich te wapenen tegen grote spelers, biedt de coöperatie niet alleen een middel om levensvatbaar te blijven door schaalvoordelen te genereren maar ook door de lokale eigenheid te bewaren. Dit is belangrijk voor de lokale welvaart en werkgelegenheid van Vlaamse KMO's of voor toegankelijkheid van

¹³ ILO, Policy Brief Cooperatives and the Sustainable Development Goals, 2014.

¹⁴ Vlaamse overheid, Visienota: Is coöperatief ondernemen duurzaam ondernemen?, 2016.

goederen en diensten. Het vergrijzen van bedrijfsleiders van Vlaamse KMO's die geen opvolger kunnen vinden is een groeiend probleem. In plaats van deze ondernemingen ofwel aan een kleine bevoorrechte groep van aandeelhouders of zelfs aan buitenlandse investeerders over te dragen, kan het model van de werkerscoöperatie een interessante piste zijn om lokale eigenheid te bewaren en eigenaarschap en zeggenschap te verbreden naar de werknemers.¹⁵

Vele coöperaties ontstaan omdat ze een antwoord willen bieden op **lokale maatschappelijke uitdagingen**, die een directe link hebben met de 17 duurzame ontwikkelingsdoelstellingen. Denk maar aan hernieuwbare energieproductie, duurzame woonmodellen, duurzame mobiliteit, korte ketenlandbouw, duurzame zorgmodellen enzovoort. Het coöperatieve ondernemingsmodel vertrekt vanuit een lange-termijn visie en schenkt in haar bestuursmodel aandacht aan de toekomstige generaties.

Steeds meer staat de coöperatie in de schijnwerpers, omdat deze organisatievorm vele troeven biedt in **het beheer van onze 'commons'**. Dankzij het werk van o.a. Nobelprijswinnares Elinor Ostroem, toont onderzoek aan dat onze *commons* duurzamer beheerd worden door de lokale gemeenschap. Het coöperatieve model biedt tevens bij uitstek kansen voor **directe burgerparticipatie**. Mede-eigenaarschap en medezeggenschap creëren meer betrokkenheid en verantwoordelijkheidszin bij de burger.

Bovendien doelen burgercoöperaties er op om hun producten en diensten aan een zo groot mogelijke doelgroep aan te bieden. Ze willen zoveel mogelijk mensen betrekken bij hun werking en de gecreëerde meerwaarde met hen delen. Dit kan het **draagvlak vergroten voor duurzame beleidskeuzes** van lokale besturen.

Autonomie is een ander wezenlijk aspect van de coöperatie. Ze financiert zich dan ook vooral met eigen kapitaal via haar vennoten. Het financieringsmodel van de coöperatie kan nieuwe mogelijkheden bieden voor bijkomende **financiering van lokale beleidsambities**. Denk bijvoorbeeld aan situaties waarbij de overheid zich uit bepaalde activiteiten terugtrekt (bv. lokale ontmoetingsruimte), de toegankelijkheid, kwaliteit of betaalbaarheid van bepaalde goederen en diensten in gedrang komt (b.v. zorgbehoeften) of waar lokale overheden willen investeren in duurzame goederen of diensten maar hiervoor onvoldoende financiering kunnen vinden (bv. lokale energievoorziening, rationeel energieverbruik bij burgers en overheden).

Bovendien bevorderen coöperaties de **sociale cohesie** binnen de lokale gemeenschap en dragen bij tot vermindering van de ongelijkheid tussen mensen, of dit nu sociale of inkomensongelijkheid is. Zo verbinden coöperaties vaak mensen met elkaar door samen een gedeelde of maatschappelijke behoefte te vervullen én iedereen een gelijke stem te geven over dit gezamenlijke project. Vele burgercoöperaties beperken het maximaal aantal aandelen per coöperant om zoveel als mogelijk mensen de mogelijkheid te geven om in de gezamenlijke meerwaarde van de coöperatie te delen. Zo wordt welvaart gedemocratiseerd in plaats van geconcentreerd in handen van enkele aandeelhouders.

¹⁵ Hollebecq, H. (2015). Coöperaties: wat kunnen lokale besturen ermee? TerZake Magazine, 33(4), pp. 29-34. TerZake Magazine Nr. 1 (2016), Dossier 04: Lieve Jacobs, Over coöperaties, "overheidsparticipatie" en draagvlak.

3.2 Vlaamse coöperatieve voorbeelden die bijdragen aan elk van de 17 SDG's

Hieronder lichten we beknopt de bijdrage toe van coöperaties aan de SDG's, aan de hand van enkele Vlaamse voorbeelden.

SDG 1: Armoedebestrijding

Coöperaties dragen bijvoorbeeld bij aan armoedebestrijding door economische opportuniteiten voor kansarmen te identificeren (bv. sociale tewerkstelling), een stem aan kansarmen te geven en hun rechten te verdedigen, of door (sociale) zekerheid te bieden aan armen. Sterker nog, armoedebestrijding was de reden voor het ontstaan van vele, eerste coöperaties in de 19e eeuw. Zo ook in Gent in 1873. Toen werd de eerste coöperatie in Vlaanderen opgericht - de bakkerij van de Vrije Bakkers – de huidige Vooruit Nr 1 cvba.

Andere interessante voorbeelden vandaag in Vlaanderen zijn Talea, Passwerk of Lekker Gec, alle drie cvba's met sociaal oogmerk.

- [Sociale Kruidenier Vlaams Brabant cvba-so](#) wil armoede bestrijden door schaalvoordelen te creëren voor sociale winkelpunten, zoals samen aankopen van producten, verzorgen van de logistiek, ondersteunen van de dagelijkse werking, organiseren van overkoepelende activiteiten,... de coöperatie werd opgericht in 2015 door vzw Leren Ondernemen, vzw 't Lampeke, vzw CAW Oost-Brabant en Riso Vlaams Brabant. De oprichting van de coöperatie was het gevolg van een intensief voortraject van de provincie Vlaams Brabant.¹⁶
- [Talea cvba-so](#) – een multistakeholder-coöperatie - legt via sociale tewerkstelling ecologische tuinen aan voor bedrijven. Eind 2014 startte het bedrijf als spin-off van maatwerkorganisatie De Winning en doet ondertussen vele projecten op vlak van groenonderhoud of aanleg van bedrijventerreinen. Hun inspanningen werden in 2015 beloond met de Grote Prijs van toekomstige Generaties. Talea behaalde toen de derde plaats in de categorie 'publieksprijs'.
- [Passwerk cvba-so](#) zet de kwaliteiten van mensen met een autismespectrumstoornis (ASS) met een normale begaafdheid in voor het testen van software en andere quality-assurance-opdrachten binnen ICT. Twee grote ICT-bedrijven beogen samen met de medewerkers en met 4 vzw's die rond ASS werken een evenwicht te vinden tussen de economische belangen en sociale doelstellingen van de coöperatie.
- [Lekker Gec cvba-so](#) is een Gents vegetarisch restaurant dat maaltijden van biologisch geteelde groenten aan democratische prijzen aanbiedt. Het werd in 1999 als vzw opgericht, maar na tien jaar vervelde het bedrijf tot een echte cvba-so. Ze werken bij voorkeur met lokale biobedrijven samen. Maar Lekker Gec wil meer zijn dan een goed vegetarisch restaurant: het bedrijf heeft ook als doel mensen een nieuwe kans op de arbeidsmarkt te geven.

SDG 2: Geen honger

Coöperaties dragen bij aan voedselzekerheid en gezonde voeding. Landbouwcoöperaties zoals Milcobel of de verschillende Belgische veilingen, waren onder de eerste coöperaties die werden

¹⁶ TerZake Magazine Nr. 1 (2016), Dossier 04: Lieve Jacobs, Over coöperaties, “overheidsparticipatie” en draagvlak.

opgericht in België en zijn vandaag belangrijke wereldspelers in de productie en de verdeling van groenten, fruit en zuivelproducten. Wereldwijd maken coöperaties meer dan een derde van het globale marktaandeel uit in de landbouwsector.¹⁷ Daarnaast bestaan er vele kleinere consumenten/burgercoöperaties in de korte-ketenlandbouw. Denk maar aan de Wassende Maan, Lousberg Markt in Gent of de Stadsboerderij Kortrijk.

- [Wassende Maan cvba](#) teelt groenten en houdt dieren op biologisch-dynamische wijze. Ze bieden hun producten aan via groentepakketten of in de winkel. Deze coöperatie werd in 1986 opgericht en alle klanten en medewerkers zijn vennoten. Tevens komen vanuit verschillende voorzieningen mensen met een zorgcontract op hun boerderij werken.
- [Stadsboerderij Kortrijk cvba](#) verbindt boer en burger, stad en platteland door een faire afzetmarkt te creëren voor regionale biologische landbouwproductie, in combinatie met producten uit duurzame en sociaal-rechtvaardige initiatieven. De coöperatieve alliantie van producenten, burgers en middenveldorganisaties beoogt een maatschappelijke transitie rond duurzaam en creatief samenwerken en - leven in de regio Kortrijk.
- [Lousbergmarkt](#) in Gent is een overdekte biomarkt en een unieke samenwerking van verschillende lokale coöperatieve bedrijfjes, o.a. biokaasmaker [Het Hinkelspel cvba](#), Copain cvba, [De Vroente cvba](#) (een samenwerking tussen drie boerderijen die biodynamische groenten en fruit telen, zijnde [De Zonnekouter cvba](#), Ourobours en [De Kollebloem](#)). Ook cateraar Dochters van De Jaegher, die een kantine uitbaat op de markt, gebruikt bio-ingrediënten. Dat alles speelt zich af in het unieke decor van de vroegere kaasmakerij van Het Hinkelspel.
- [Milcobel cvba](#) produceert en verwerkt ongeveer een-derde van het totale aantal liters melk die jaarlijks in België geproduceerd worden. Met bijna 1 miljard euro omzet en 2.800 vennoten is deze producentencoöperatie vandaag een van de grote spelers op de zuivelmarkt.
- [BelOrta cvba](#) – is de grootste coöperatieve veiling in Europa en biedt tal van streekproducten aan. Ze zijn een producentencoöperatie van meer dan 4.500 actieve telers en tuinders. Hun doelstelling: markttoegang creëren voor hun vennoten – tuinders ; hun missie: de toekomst veilig stellen voor de vooruitstrevende tuinder.

SDG 3: Goede gezondheid en welzijn

Coöperaties creëren vaak de infrastructuur zoals woon- en ontmoetingsruimte om zorg te leveren (Inclusie Invest, Zorgcirkels Jongdementie), financieren zorgdiensten of bieden zorgdiensten aan (Thuisverpleging Meerdael). Eveneens bieden de farmaceutische coöperaties toegang tot betaalbare geneesmiddelen (Coop-apotheken of Multipharma).

- [Thuisverpleging Meerdael](#) werd in 2014 opgericht en verenigt thuisverplegers om hun gemeenschappelijke economische, sociale en culturele behoeften en ambities te behartigen via een onderneming waarvan ze samen eigenaar zijn en die ze democratisch controleren.
- [InclusieInvest](#) is een coöperatieve vennootschap die aangepaste woonvormen bouwt voor mensen met een beperking. Omdat de overheid de kosten voor de grote woningnood niet alleen kan dragen, brengt Inclusie Invest alle spelers van de samenleving bijeen: overheid, maar ook bedrijven en particulieren om dit maatschappelijke probleem solidair aan te pakken.
- [Zorgcirkels Jongdementie cvba-so](#) biedt mensen met jongdementie eerstelijnsbegeleiding en zorgbegeleiding aan, maar ook de mogelijkheid voor ontmoeting, groepswonen en vormingen.

¹⁷ ILO, Policy Brief Cooperatives and the Sustainable Development Goals, 2014.

- [COOP apotheken cvba](#) groepeer apotheken in Oost- en West-Vlaanderen. Dankzij een distributienetwerk in eigen beheer en een eigen groothandel in geneesmiddelen, realiseert de coöperatie voordelen die voor individuele apotheken niet mogelijk zijn. Deze apotheken willen geneesmiddelen aanbieden aan de beste prijzen, een optimale dienstverlening bieden en degelijke informatie en advies geven.
- [Multipharma cvba](#) is een coöperatie die in 1921 werd opgericht en die vandaag in heel België 300 apotheken en parafarmacieën telt met 2000 medewerkers, waarvan bijna 500 apothekers. De coöperatie omvat de ketens Multipharma, iU by Multipharma en De Voorzorg Mechelen. Bovendien versterkt Multipharma haar relatie met haar klanten nog meer door hen voor te stellen om lid te worden van de coöperatie via het getrouwheidsprogramma Multi-Co.

SDG 4: Kwaliteitsonderwijs

In vele andere landen bestaan er coöperatieve scholen doorheen alle lagen van het onderwijs (zoals bv. in Engeland of Zweden), terwijl in Vlaanderen dit fenomeen nog niet bestaat. Wél zijn er de laatste jaren drie jongerencoöperaties ontstaan die jongeren met ondernemerschapzin willen begeleiden en een veilig experimenteerkader willen bieden.

- [Core cvba-so](#) – is een team van innoverende ingenieurs die projecten rond efficiënt en duurzaam energiegebruik ontwikkelen en ondersteunen tot hun realisatie. Daarbij biedt CORE een vormingsplatform voor COREnauten dat de beroepsoriëntatie onderbouwt, de visie op duurzaamheid ontwikkelt en het coöperatief ICA-model van ondernemen aanbrengt.
- [Artepreneur cvba-so](#) en [Haven.coop cvba-so](#) (opgericht in 2016 door tien jeugdhuisen, Formaat en Arteveldehogeschool) zijn twee andere jongerencoöperaties die via het model van een activiteitencoöperatie jongeren toelaten via een begeleid en gefaseerd traject te experimenteren met het ondernemerschap in de praktijk en zo de nodige ondernemersvaardigheden te verwerven.

SDG 5: Gendergelijkheid

Coöperaties dragen bij aan gendergelijkheid door de opportuniteiten uit te breiden voor vrouwen om deel te nemen aan de lokale economie en maatschappij. Bovendien, zijn in vele landen vrouwen vaak sterk vertegenwoordigd als aandeelhouders in een coöperatie. Zo zijn 95% van de aandeelhouders in consumentencoöperaties in Japan vrouwen. In Spaanse werkerscoöperaties tellen we 49%. Hetzelfde zien we in de werkerscoöperaties in de mode-industrie in Italië.¹⁸ Hier in Vlaanderen zijn dergelijke van deze cijfers helaas niet beschikbaar.

Een interessant voorbeeld in Vlaanderen is [Gender@Work cvba](#), een adviesbureau van drie vrouwen die zich specialiseren in drie elkaar versterkende thema's: *superdiversiteit, gendergelijkheid en welzijn op het werk*, via advies, coaching en onderzoek.

SDG 6: Schoon water en sanitair

In vele ontwikkelingslanden staan de coöperaties aan de wieg van toegang tot schoon water en sanitair voor grote delen van de bevolking. In Vlaanderen is water ook een cruciale grondstof voor de

¹⁸ ILO, Policy Brief Cooperatives and the Sustainable Development Goals, 2014.

landbouw. Verschillende landbouwgebieden kampen door de toenemende klimaatsverandering met een algemene verdrogingsproblematiek. Daarnaast werd grondwater jarenlang overmatig opgepompt waardoor zowel kwantiteit als kwaliteit bedreigd zijn. De schaarste aan gezond grondwater zorgt ervoor dat de land- en tuinbouwsector voor de nodige uitdagingen komt te staan.

- Op 14 september 2017 werden 49 landbouwers uit Ardooie lid van de coöperatie Inero cvba. De coöperatie zal gezuiverd afvalwater van het groenteverwerkend bedrijf Ardo gebruiken voor irrigatie. Nadat het water wordt gestockeerd in een bekken van 150.000 m³ zal het via 32 km ondergrondse leidingen over ca. 500 ha worden verdeeld.

SDG 7: Betaalbare en duurzame energie

De burger wil steeds meer zelf voorzien in zijn lokale energieproductie. De hernieuwbare energiecoöperaties (REScoops) die vaak vele duizenden burgers verenigen spelen een steeds belangrijkere rol ook in Vlaanderen. Ze verenigen de gewone burger om een deel van de omgevingsenergie te oogsten voor eigen gebruik. Ze doen dit door samen windturbines en zonnepanelen te plaatsen, om het distributienet in beheer te nemen, of om thuis de samen opgewekte groene stroom of warmte aan een faire prijs geleverd te krijgen. Zeer ervaren REScoops zijn bijvoorbeeld Ecopower en Beauvent.

- [Ecopower cvba](#) is een burgercoöperatie die meer dan 50.000 burgers de kans geeft om rechtstreeks te investeren in de productie van hernieuwbare energie en rationeel energiegebruik.
- [Beauvent cvba](#) is eveneens een burgercoöperatie in de Westhoek die in juni 2000 het licht zag. Sinds 2005 leveren haar twee windturbines groene stroom voor zo'n 1150 gezinnen. Met ondertussen meer dan 2.500 vennoten blijft de coöperatie intens actief als investeerder in verschillende vormen van hernieuwbare energie, energiebesparing en energie-efficiëntie.

SDG 8: Eerlijk werk en economische groei

Coöperaties spelen een belangrijke rol in de creatie van economische groei en werkgelegenheid. Wanneer zelfstandige ondernemers en ondernemingen zich verenigen in een coöperatie, realiseren zij vaak economische en sociale meerwaarde voor hun vennoten en de samenleving, zoals verankering van lokaal en gedeeld ondernemerschap, tewerkstelling, welvaart en welzijn. Door de lokale verankering van het aandelenkapitaal, blijft de gecreëerde meerwaarde circuleren in de lokale economie.

Volgens de cijfers uit het meest recente [Belgian Cooperative Monitor](#), zijn er in België niet minder dan 25.405 coöperatieve vennootschappen. Ze staan in voor 5,5% van het BBP. Het aandeel van coöperatieve vennootschappen in de Belgische economie is zonder twijfel significant. In 2015 hadden zij een totale omzet van 22,5 miljard euro, een stijging van 3,5 miljard ofwel 18% sinds 2010. In 2015 bedroeg hun gezamenlijk balanstotaal 161 miljard euro, een stijging van 17% sinds 2010, en vertegenwoordigt zo ongeveer 6,5% van alle Belgische organisaties. In Vlaanderen, bestaan de

meeste coöperaties in de provincie Antwerpen (2.463), dicht gevolgd door Oost-Vlaanderen (1.954).¹⁹

Op vlak van werkgelegenheid spelen coöperaties een heel belangrijke rol. Wereldwijd stellen coöperaties meer dan 100 miljoen jobs ter beschikking. In Vlaanderen zijn 4.728 coöperatieve vennootschappen werkgever. Daarvan zijn er 112 met meer dan 100 werknemers en 10 met zelfs meer dan 1.000.

In tijden van crisis zijn coöperaties ook veerkrachtiger gebleken dan veel conventionele ondernemingen²⁰ en ze leven vaak langer dan de klassieke bedrijven.²¹

SDG 9: Ongelijkheid verminderen

Zoals in hoofdstuk 3.1 reeds aangehaald bevorderen coöperaties de sociale cohesie en verminderen ze ongelijkheid tussen mensen.

- Zoals de eerder aangehaalde voorbeelden van [Passwerk cvba-so](#) of van [Inclusie Invest cvba](#) tonen, creëren coöperaties vaak nieuwe economische opportuniteiten voor mensen met een kansarme achtergrond, om de opstap te maken van een vervangingsinkomen naar kwaliteitsvol en goed betaald werk, om geschikte woonruimte te verwerven; allemaal kansen die ze op hun eentje niet hadden kunnen realiseren. Eveneens illustreert [Collectief Goed cvba-so](#) hoe je met behulp van het coöperatieve woonmodel erin slaagt goede, betaalbare woningen te verhuren aan kwetsbare gezinnen.
- Of denk maar aan een dorpscoöperatie die samen een voorziening creëert of behoudt en mensen uit verschillende sociale en economische groepen, van jong tot oud, bij elkaar brengt, zoals in Hoogdele waar [CentruM cvba-so](#) samen met de dorpsbewoners het nodige kapitaal verzamelde om het plaatselijke CM-gebouw aan te kopen en als vergader- en ontmoetingsruimte ter beschikking te stellen.²²

SDG 10: Industrie, innovatie en infrastructuur

Coöperaties bouwen aan veerkrachtige infrastructuur, bevorderen inclusieve en duurzame industrialisering en stimuleren innovatie.

- [Omgeving cvba](#) is een onafhankelijk ontwerpbureau met 25 vennoten, met als hoofdactiviteit het verbeteren van de leefomgeving via ruimtelijke planning en ontwikkeling, architectuur en de inrichting van publieke ruimten. Deze werkerscoöperatie werd onlangs als team samen met COBE en DE URBANISTEN geselecteerd binnen de internationale wedstrijd voor de overkapping van de Antwerpse Ring als één van de zes ontwerpteams. Via een co-creatief proces met de wijk willen ze een concrete visie en een ontwikkelingsplan uitwerken voor zone West.

¹⁹ Cera en Febecoop, Belgian Cooperative Monitor, 2017.

²⁰ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2013-0301+0+DOC+XML+V0//NL>

²¹ Dirk Barrez, Coöperaties. Hoe heroveren we de economie?

²² TerZake Magazine Nr. 4 (2015): Dossier 03: Hannes Hollebecq, Coöperaties: Wat kunnen lokale besturen ermee?.

- [Opportunity Factor cvba](#) is een coöperatie die innovatieve oplossingen wil ontwikkelen voor duurzame mobiliteit (bv. elektrische cargofietsen waarmee je uitstoot- en geruisloos doorheen files laveert) en tegelijk laten ze jongeren proeven van ondernemerschap en creativiteit. Met 35 mensen schraapten ze een half miljoen euro samen om aan nieuwe productontwikkeling te kunnen doen.

SDG 11: Duurzame Steden en gemeenschappen

Coöperaties helpen om steden en menselijke nederzettingen inclusief, veilig, veerkrachtig en duurzaam te maken. Hun ondernemingscultuur en organisatievorm helpen bijvoorbeeld om *commons* zoals hernieuwbare energiebronnen, huisvesting, grond ... te beschermen en samen duurzaam te beheren. Steden zoals Gent en Leuven zetten reeds sterk in op samenwerking met coöperaties om van hun steden “commons-steden” te maken, binnen initiatieven zoals [Leuven 2030](#) of zoals aangehaald in het [Commons Transitie Plan voor de stad Gent](#). Zo willen bijvoorbeeld lokale overheden steeds vaker een deel van de hernieuwbare energiebronnen voorbehouden voor de burger en de lokale gemeenschap.²³

SDG 12: Verantwoorde consumptie en productie

Vele coöperaties helpen om duurzame consumptie- en productiepatronen te stimuleren. Denk maar aan de vele initiatieven in de korteketenlandbouw, de coöperatieve restaurants die faire en biologische voeding aanbieden of initiatieven die verpakkingsvrij winkelen aansporen.

- [Coop Content cvba](#) is een verpakkingsvrije voedingswinkel in Leuven. Sinds eind 2014 kunnen klanten er terecht met eigen potjes, zakjes en flesjes die ze ter plaatse vullen. Vandaag draait Content rond drie pijlers. Ten eerste werken ze verpakkingsarm: ze vermijden verpakkingsafval door producten los of in bulk aan te bieden. Ten tweede gaan ze voor lokaal: kwaliteitsvolle lokale en ambachtelijke producten recht van de boer of producent krijgen voorrang. Door de korte keten verminderen ze het aantal voedselkilometers, steunen ze de lokale economie en kunnen ze altijd een vers en kwaliteitsvol product aanbieden voor een redelijke prijs. Bovendien versterken het lokale en verpakkingsvrije aspect elkaar: hun lokale leveranciers leveren vaak in herbruikbare verpakking waardoor ook achter de schermen het plaatje klopt. Last but not least: ze vormen een community. Met kookworkshops, repair-café's of concertbrunches voedt Content een heuse gemeenschap. Het is dan ook geen toeval dat de oprichters voor een consumentencoöperatie kozen.
- [Woonder cvba](#) is een aannemerscoöperatie voor natuurlijk bouwen: zij bouwen uw huis uit strobalen, kalkhennep, leem en hout. U woont gezond en duurzaam. Deze coöperatie is een samenwerkingsverband van Helemaal Helder cvba, Hota cvba, Aardig Gedacht bvba en Het Leemniscaat bvba.
- [Wereldcafe cvba](#) is een Leuvens eet- en praatcafé dat in 2004 de deuren opende. De basisthema's zijn: eerlijke handels- en streekproducten uit Noord en Zuid verkopen in een gezellig eet- en praatcafé, mensen op een laagdrempelige manier in contact brengen met eerlijke

²³ Zie bijvoorbeeld het draagvlakmodel provincie Oost Vlaanderen, de gemeenteraadsbesluiten van Eeklo, Maldegem en Laarne.

handel, duurzaam produceren en consumeren, sociale economie en de noord-zuidproblematiek. Het Wereldcafé is ook een plaats voor zinvolle sociale inzet en vrijwilligerswerk. Dat gebeurt in samenwerking met andere verenigingen en organisaties.

- [New B ecv](#) - is een coöperatie die werkt aan de oprichting van een ethische, transparante en participatieve bank die een echte motor wil zijn voor de lokale en duurzame economie. Ondertussen zijn ze met 50.000 individuele coöperanten, 147 lid-organisaties en 3 professionele investeerders.

SDG 13: Klimaatactie

Naast hernieuwbare energieproductie, zetten vele REScoops zich in om door rationeel energieverbruik minder energie te consumeren. Indien er toch energie verbruikt wordt, moet die maximaal uit lokale hernieuwbare energiebronnen komen. Ze vinden het belangrijk dat deze ontwikkeling gebeurt binnen een gepaste ruimtelijke ordening en op maat van de samenleving. Bovendien ontstaan er ook steeds meer coöperaties die duurzame mobiliteit willen bevorderen, zoals het autodeelplatform Partago voor elektrische auto's of Bike & Co. voor bedrijfsfietsen:

- [EnergieID cvba-so](#) is een ondernemingencoöperatie van verschillende organisaties, actief rond rationeel energieverbruik (Bond Beter Leefmilieu, Beauvent, Core cvba, ...). Ze bieden ondertussen aan meer dan 16.000 gezinnen, organisaties en overheden de kans om hun energieverbruik te meten en middels advies op maat drastisch te verlagen. Meten is weten en een eerste stap in bewustwording en inzicht in het eigen verbruik.
- [Pajopower cvba-so](#) is een burgercoöperatie in het Pajottenland met als doelstelling hernieuwbare energieproductie en energie-efficiëntie te bevorderen. Een van hun projecten is "Adopteer je Straatlamp!", waarin PajoPower inwoners van Halle direct laat participeren in de omschakeling van straatlampen naar LED-verlichting. Een model dat PajoPower nu naar alle Vlaamse gemeenten wil uitrollen.
- [Partago cvba](#) is een coöperatie die in 2015 werd opgericht en gedeelde elektrische auto's beheert. Vennoten zijn burgers of organisaties die gebruik maken van de elektrische auto's. Partago wil elektrisch rijden toegankelijker maken en zo een significante bijdrage leveren aan een kwaliteitsvoller Gent.
- [Bike & Co](#) is gespecialiseerd in verkoop, verhuur, onderhoud en herstel van bedrijfsfietsen. Deze coöperatie vormt met 14 sociale ondernemingen een kwaliteitsnetwerk in Vlaanderen en Brussel.

SDG 14: Leven in het Water

Vele coöperaties in de visserijsector dragen wereldwijd bij aan het behoud en duurzaam gebruik van de zee, bijvoorbeeld door duurzame korte keten op te bouwen in de visvangst.

- [Vesche Vis cvba](#) is de eerste 'Community Supported Fishery' in België. Het is een viscoöperatie in Oostende die de lokale visserij een duwtje in de rug wil geven. Ze verenigt ondertussen meer dan 300 consumenten om dagverse vis rechtstreeks bij lokale vissers te kopen. Afhalen van de vispakketten kan via CVBA Buitengoed en enkele centrale afhaalpunten. Sinds kort is er ook een afhaalpunt in Gent en binnenkort ook eentje in Brugge. Een speerpunt in hun werking is ecologisch transport. In Oostende wordt alles naar de afhaalpunten geleverd met de Oostendse fietskoerier. Alle transport naar Gent en Brugge gebeurt met Bubble Post.

SDG 15: Leven op het land

Coöperaties dragen bij aan duurzaam beheer van natuurlijke resources. Zo zorgen ze ervoor dat ze niet uitgeput geraken. Ze geven een platform aan de burger om oplossingen te vinden voor de klimaatuitdagingen door eigendomsrechten te definiëren, natuurlijke rijkdommen duurzaam te beheren of de economische activiteiten te diversifiëren met een groen hart.

- [Landgenoten cvba-so](#): Een hele reeks middenveldorganisaties hebben eind april 2014 De Landgenoten opgericht. Het bedrijf staat voor duurzame landbouw. Door financiële middelen samen te brengen, kan de vennootschap gronden aankopen en ter beschikking stellen aan gecertificeerde biologische landbouwbedrijven. Ook boeren in omschakeling naar bio kunnen gebruik maken van de verworven gronden. In 2015 werd De Landgenoten genomineerd bij de tien beste sociale innovatoren van Europa en kreeg het de prijs voor de populairste solidaire investering van FairFin & Financité.
- [Bright Futures cvba](#): is een initiatief van burgers die samen willen ondernemen en delen op “gemeenschapsgrond”. Ze kochten op 1 september 2016 een prachtig gelegen hoeve met bouwland en bos, op een boogschuit van de abdij van Averbode, in Veerle-Heide, midden in het bosrijke gebied 'de Merode' in de Zuiderkempen.

SDG 16: Vrede

Na gewelddadige conflictsituaties ontstonden coöperaties in vele landen als bronnen van positief sociaal kapitaal, om een gemeenschapsgevoel te bevorderen, participatie en empowerment van uitgesloten delen van de bevolking te stimuleren (denk maar aan de initiatieven in post-genocide Rwanda, Nepal of Gujarat in India).²⁴ Vele coöperaties steunen de ontwikkeling van duurzame initiatieven, werkgelegenheid en groei in ontwikkelingslanden door financiering te verlenen. Voorbeelden zijn [BRS microfinance Coop cvba](#) – een initiatief van [Cera cvba](#) – [Oikokcredit cvba](#) en [Alterfin cvba](#), die mikrokredietfinanciering verlenen en andere projecten ondersteunen in het Zuiden.

SDG 17: Partnerschappen

Zoals hierboven duidelijk is geworden, zijn coöperaties belangrijke spelers om de implementatie van de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen te versterken. Ze revitaliseren het wereldwijd partnerschap voor duurzame ontwikkeling. In het volgende hoofdstuk lichten we de meerwaarde van coöperaties toe, in het bijzonder voor lokale overheden en de mogelijkheden tot samenwerking tussen beiden.

²⁴ ILO, Policy Brief Cooperatives and the Sustainable Development Goals, 2014.

4. Coöperaties en lokale besturen: nieuwe samenwerkingsverbanden voor het behalen van de SDG's

De praktijk in Vlaanderen leert dat lokale besturen reeds op verschillende manieren met coöperaties samenwerken en goede resultaten boeken in de lokale vertaling van de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen:²⁵

1. **#Lokaal draagvlak voor lokaal SDG beleid:** lokale besturen kunnen het coöperatieve model gebruiken om burgerbetrokkenheid te realiseren bij het gemeentebestuur rond de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen. Burgercoöperaties zijn een mooie kans om de burger te sensibiliseren over duurzaamheid (bv. de energietransitie) en tegelijkertijd ook actief te betrekken bij de implementatie van dit beleid, door eigenaarschap en zeggenschap te geven aan de burgers in de coöperatie.
2. **#Financiering van lokaal SDG-beleid:** steeds meer lokale besturen financieren de investeringen in de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen (bv. rationeel energieverbruik, nieuwe woonmodellen, ...) door samen te werken met lokale burgercoöperaties in Vlaanderen. Ze halen financiering op bij de burger en herinvesteren de financiële winsten in andere duurzame lokale beleidsinitiatieven. Daarnaast verduurzamen lokale besturen steeds meer hun procedure voor overheidsopdrachten met oog voor sociale en milieucriteria en burgerparticipatie, waardoor (burger-) coöperaties betere kansen krijgen. Eveneens steunen steden en gemeenten coöperatieve initiatieven met subsidies die het experimenteren met nieuwe ondernemingsmodellen en de opstart en professionalisering van coöperaties bevorderen.
3. **#Capaciteitsversterking van lokaal SDG-beleid:** coöperaties en lokale besturen kunnen wederzijds hun technische expertise op verschillende vlakken van de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen ter beschikking stellen, om mekaar te versterken in kennisontwikkeling en de opbouw van innovatiecapaciteit.
4. **#Zeggenschap in het beleid en beheer van coöperaties:** lokale besturen kunnen ook aandeelhouder worden van een coöperatie, het initiatief nemen om samen met andere belanghebbenden een coöperatie op te starten om bepaalde maatschappelijke behoeftes in te vullen of het beleid van een coöperatie mee bepalen door medebestuurder te worden van een coöperatie.
- **#Duurzaam aankoopbeleid:** lokale besturen kunnen in hun eigen aankoopbeleid duurzame keuzes in consumptie en productie maken en hierbij voor coöperaties kiezen. Lokale besturen kunnen participatieve, sociale en milieucriteria opnemen in openbare aanbestedingen, waardoor coöperatieve ondernemingsmodellen meer kans maken en tegelijk ook meer duurzaamheid kan gerealiseerd worden.

²⁵ Met dank aan Simon Luyts, die begin 2017 in het kader van zijn Masterthesis aan de KTH Industrial Engineering and Management, en in opdracht van Coopkracht en REScoop.eu onderzoek uitvoerde naar de samenwerking tussen lokale besturen en hernieuwbare energiecoöperaties. Simon Luyts, Collaboration between Local Authorities and REScoops, 2017.

Voorbeelden van samenwerkingsverbanden tussen Vlaamse coöperaties en lokale besturen

Primaire SDG:	1: Armoedebestrijding
Lokaal bestuur:	Provincie Vlaams-Brabant
Coöperatie:	Sociale Kruidenier cvba-so
Samenwerkingsverband:	#Financiering, # Zeggenschap
<p><i>Beschrijving</i></p> <p>De Sociale Kruidenier Vlaams-Brabant cvba-so²⁶ wil het recht op gezonde, betaalbare en duurzame voeding garanderen voor iedereen, met bijzondere aandacht voor mensen uit kansengroepen. De Sociale Kruidenier is gegroeid als een alternatief voor traditionele voedselbedeling. Ze willen verder gaan in de bestrijding van armoede, verspilling tegengaan en het beleid beïnvloeden. Dit doen ze door een netwerk van winkel- en afhaalpunten uit te bouwen, die steeds gekoppeld zijn aan een lokale sociale organisatie om zo ontmoeting, vrijwilligerswerk en vorming te kunnen organiseren. Momenteel telt de Sociale Kruidenier Vlaams-Brabant twee winkelpunten en één afhaalpunt in Leuven-centrum. Het doel is echter om de werking uit te breiden in heel de provincie Vlaams-Brabant. Ze behalen schaalvoordelen voor de sociale winkelpunten door samen producten aan te kopen, de logistiek te verzorgen, de dagelijkse werking te ondersteunen, overkoepelende initiatieven te organiseren en een signaalfunctie uit te oefenen naar het beleid.</p> <p>De Sociale Kruidenier Vlaams-Brabant werd opgericht in maart 2015 door vzw Leren Ondernemen, vzw 't Lampeke, vzw CAW Oost-Brabant en Riso Vlaams-Brabant. Elke vennoot heeft een stem op de algemene vergadering, ongeacht het aantal aandelen dat hij bezit. In de coöperatie zijn er vier groepen vennoten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • mensen in kansarmoede (een aandeel kost 5 euro); • de oprichters en andere organisaties die door hen met unanimitéit aanvaard worden (een aandeel kost 1.000 euro) • organisaties die actief zijn in armoedebestrijding en die een sociale kruidenier of een sociaal winkelpunt uitbaten (een aandeel kost 250 euro) • andere burgers en organisaties (een aandeel kost 50 euro). <p>De oprichting van de coöperatie was het gevolg van een intensief voortraject waar ook de provincie Vlaams-Brabant bij betrokken was, in hoofde van vooral haar stafmedewerkster armoede. De provincie was mee overtuigd van de meerwaarde van deze coöperatie en wou meer doen dan de werking financieel ondersteunen. Ze participeert voor € 10.000 in het kapitaal van de coöperatie (10 aandelen van € 1.000) en voorziet voor de eerste drie jaar van de werking een opstartsubsidie. Op deze manier doet de provincie meer dan subsidiëren, ze zit mee aan het stuur van de Sociale Kruidenier Vlaams-Brabant. De provincie had overigens de bedoeling om de cvba Sociale Kruidenier Vlaams-Brabant mee op te richten. Op het ogenblik van de oprichting waren echter de budgetten nog niet formeel goedgekeurd. Daarom trad de provincie later toe.</p>	

Primaire SDG:	7: Betaalbare en duurzame energie
---------------	-----------------------------------

²⁶ Dit voorbeeld werd uitgewerkt en beschreven door Cera-Coopburo, o.a. in: TerZake Magazine Nr. 1 (2016), Dossier 04: Lieve Jacobs, Over coöperaties, "overheids participatie" en draagvlak. En: TerZake Magazine Nr. 4 (2015): Dossier 03: Hannes Hollebecq, Coöperaties: Wat kunnen lokale besturen ermee?. VVSG, Lokaal: Coöperaties versterken lokale economie en burgerbetrokkenheid, april 2017.

Lokaal bestuur:	Stad Eeklo Provincie Oost-Vlaanderen
Coöperatie:	Ecopower cvba
Samenwerkingsverband:	#Draagvlak, #Financiering (tendering, investeringen), #Capaciteit
<p><i>Beschrijving</i></p> <p>De stad Eeklo had al in 1999 een visie uitgewerkt rond duurzame energieopwekking, waarin burgerparticipatie een belangrijke rol zou spelen om de energietransitie te bevorderen. In het jaar 2000 heeft de stad Eeklo een openbare aanbesteding uitgeschreven om windturbines te zetten. Die aanbesteding weerspiegelde deze visie: Eeklo is altijd al een voorloper geweest in hernieuwbare energie en heeft een duidelijke visie daarover voor haar grondgebied, zowel ruimtelijk als maatschappelijk. Uitgangspunt was dat wind een <i>common</i> is, met andere woorden dat de wind van iedereen is en voor iedereen toegankelijk is. Ecopower cvba heeft toen die openbare aanbesteding gewonnen en dat was meteen het eerste coöperatieve windproject van deze coöperatie in Vlaanderen.</p> <p>In 2009 werden vervolgens twee nieuwe windturbines aanbesteed en stuurde de stad Eeklo de aanbestedingscriteria bij. Ze verliet de gangbare aanpak met opbod voor de opstalvergoeding. Ze legde nu de opstalvergoeding vast op 25.000 euro en nodigde de kandidaten uit om voor bijkomende meerwaarde te zorgen voor de stad en de lokale gemeenschap zodat de winsten uit de windprojecten gebruikt werd om andere maatschappelijk relevante projecten te financieren. Ook deze keer won Ecopower de aanbesteding en is sindsdien een duurzame partner van de stad. Zo betaalt Ecopower met een deel van de winsten het loon van een energie-ingenieur die ten dienste staat van de stad. De ingenieur staat de stad met raad en daad bij in energie- en klimaatdossiers en geeft inwoners energieadvies. Hij ontwikkelt energie-efficiëntieprojecten in samenwerking met de stad, zoals een warmtekrachtkoppeling op plantenolie in het stadskantoor, een zonneluifel met laadpalen waar mensen hun elektrische fiets kunnen opladen, zonnepanelen op publieke gebouwen, een warmtenet op basis van restwarmte, met rechtstreekse participatie voor alle inwoners.</p> <p>De goede ervaringen in Eeklo resulteerden in een breed draagvlak voor hernieuwbare energie. Ze inspireerden een proactief windbeleid van de hele Provincie Oost-Vlaanderen. Samen met Oost-Vlaanderen Energielandschap werd een draagvlakmodel uitgewerkt voor de geplande windparken op het hele grondgebied. Binnen elk windpark zal er minstens 20% van windturbines naar rechtstreekse participatie van de burgers, bedrijven en lokale overheden gaan. Ook zal een omgevingsfonds worden opgericht, gespijsd door de uitbaters van de windturbines. De Provincie schuift hiervoor partners naar voren. Burgers en bedrijven krijgen de steun van REScoop Vlaanderen (Vlaamse koepel voor hernieuwbare energiecoöperaties) en het Vlaams Energiebedrijf (VEB) is de partner voor gemeenten. Ecopower cvba is vandaag een burgercoöperatie met meer dan 50.000 vennoten, die overal in Vlaanderen hernieuwbare energie opwekt voor eigen gebruik. Elke vennoot heeft een stem, ongeacht het aantal aandelen.</p>	

Primaire SDG:	7: Betaalbare en duurzame energie
Lokaal bestuur:	Stad Kuurne
Coöperatie:	Beauvent cvba
Samenwerkingsverband:	#Draagvlak, #Financiering (tendering, investeringen)
<p><i>Beschrijving</i></p> <p>De gemeente Kuurne zocht een partner om zonnepanelen te zetten op de daken van de overheidsgebouwen. Tegelijkertijd vond de gemeente directe burgerparticipatie belangrijk. Ook</p>	

de gemeente Kuurne nam in de openbare aanbestedingsprocedure specifieke criteria op, die de nadruk legden op de rechtstreekse participatie van de burger (bv. schaal en intensiteit van burgerparticipatie en de financiële meerwaarde voor alle stakeholders). Bovendien eiste de gemeente dat de uitbater niet alleen een visie had om de burger te betrekken bij de hernieuwbare energieproductie op overheidsgebouwen, maar ook op privéwoningen.

De burgercoöperatie Beauvent cvba won deze oproep. Beauvent zag in 2000 voor het eerst het zonlicht. Sinds 2005 leveren de twee windturbines van BeauVent te Nieuwkapelle groene stroom voor zo'n 1.150 gezinnen. Met ondertussen meer dan 3.000 vennoten blijft de coöperatie investeren in hernieuwbare energie, energiebesparing en energie-efficiëntie. Beauvent cvba slaagde erin om 250.000 euro bij de burger op te halen en daarmee 500 kWh te produceren met zonnepanelen op de overheidsgebouwen.

Primaire SDG:	13: Klimaatactie
Lokaal bestuur:	Stad Halle
Coöperatie:	Pajopower
Samenwerkingsverband:	#Draagvlak, #Financiering (tendering, investeringen)
<p><i>Beschrijving</i></p> <p>De stad Halle had de ambitie om alle bestaande straatlampen op de vier grote invalswegen uit te rusten met Led-lampen, maar het gemeentebudget was hiervoor onvoldoende. Daarom besliste de stad Halle in 2016 om al haar inwoners de kans te geven om mee te investeren in de verduurzaming van haar verlichting. De burgercoöperatie Pajopower cvba won de openbare aanbesteding en zorgt er nu voor dat de bestaande straatlampen op de 4 invalswegen van Halle, vervangen worden door een energiezuinige LED-lampen. Om de burger te overtuigen van het nut van dit project, zette Pajopower de communicatiecampagne "Adopteer je straatlamp" op die de burger sensibiliseert over energiebesparing. Iedere burger kan deelbewijzen kopen tot maximum 5.000 euro per vennoot. Met dit project realiseert Pajopower in Halle in totaal een energiebesparing van bijna 400 000 kWh of de jaarlijkse elektriciteitsconsumptie van 115 Halse gezinnen en besparen we 92 ton CO2.</p> <p>In deze samenwerking verbond zich Pajopower er zich toe voor de investering te zorgen en in 7 jaar terug te betalen, via de energiebesparing op de straatverlichting. Men schat dat deze besparingen rond €45.000 per jaar liggen. Ongeveer 10% van deze kostenbesparing blijft in de handen van de stad en de andere 90% zullen gebruikt worden voor de terugbetaling van de investering aan Pajopower. Na 7 jaar zullen alle kostenbesparingen voor 100% ten goede komen aan de stad Halle.</p> <p>De Vlaamse Minister voor Energie verkent op dit moment in hoeverre dit model van samenwerking kan opgeschaald en verbeterd worden om als voorbeeld voor heel Vlaanderen te dienen. O.a. wordt besproken hoe men <i>alle</i> voordelen van het model van de hernieuwbare energiecoöperaties ten volle kan benutten; niet enkel (zoals in het geval van Halle) als financieringsvehikel.</p>	

Primair SDG:	13: Klimaatactie
Lokaal bestuur:	Stad Gent
Coöperatie:	Energent
Samenwerkingsverband:	#Draagvlak, #capaciteit, #financiering (subsidies)
<p><i>Beschrijving</i></p> <p>De Stad Gent kent een lange geschiedenis van actief burgerschap en betrokkenheid bij het stadsbeleid, ook op vlak van energietransitie. Via de <i>Energiecentrale</i> adviseert de Stad Gent de</p>	

burger bijvoorbeeld over energie-efficiënte renovaties. Bovendien ondersteunt de stad het initiatief “Wijkwerk” dat werd opgestart in oktober 2015 door de coöperatie EnerGent cvba: een project om alle Gentenaars aan te zetten om hun huis te isoleren, superisolierend glas te steken of zonnepanelen te plaatsen. Energent cvba doet beroep op de Energiecentrale van de stad Gent en vult dit advies aan met een full-support op vlak van renovatie. Bovendien financiert de stad Gent een deel van het loon van een medewerker van Energent cvba, die o.a. werkt aan de campagne Gent Zonnestad. De campagne wil samen met talrijke actieve partners werken aan de installatie van veel meer zonnepanelen in Gent. Zonnepanelen worden hierbij aangeboden door EnerGent door middel van een groepsaankoop met vooraf bepaalde prijzen. In dit kader hielp de stad EnerGent ook met de opmaak van een mapping van het potentieel aan zonnepanelen op de daken van de stad en helpen ze de campagne via haar website en netwerkevents te promoten.

In het kader van het project “Buurzame Stroom” wil de Stad Gent met haar inwoners een experiment opzetten rond zonnepanelen op geschikte, maar onbenutte daken op wijkniveau. Daartoe wordt een gebruikerscoöperatie opgericht waarin burgers rechtstreeks kunnen participeren, maar ook door de opgewekte stroom lokaal en optimaal te gebruiken via het principe van zonnedelen en het afstemmen van het verbruik op de lokale productie. Burgers worden aangemoedigd te werken aan hun eigen energiegedrag en hun eigen verbruik af te stemmen op de momenten waarop de wijk de meeste zonne-energie produceert. De stad financiert delen van het project en bevordert de samenwerking met verschillende partners. Naast EnerGent is dat bijvoorbeeld de coöperatie Partago cvba, die elektrische wagens zal delen met de opgewekte energie.

Primair SDG:	SDG 7: Betaalbare en duurzame energie
Lokaal bestuur:	Gemeente Ieper
Coöperatie:	Green on wheels cvba-so
Samenwerkingsverband:	#Draagvlak, #Financiering, #Zeggenschap

Beschrijving²⁷

Eind 2012 startte Luc Goossens, zaakvoerder van Tuinsappen Lombarts Calville, zijn zoektocht naar een nieuwe bestelwagen. Hij wil een alternatief voor benzine en diesel. Rijden op aardgas (ofwel cng – compressed natural gas) is zowel op ecologisch als op economisch vlak interessant. De ambitie is om op termijn op biogas (groengas) over te schakelen (wat o.a. in Nederland en Duitsland reeds realiteit is).

Het idee om een publiek aardgastankstation in Ieper op te richten was meteen geboren. Luc klopte aan bij de stad Ieper met zijn verhaal. De stad was bereid hem te steunen in zijn zoektocht. Er werd onmiddellijk contact gezocht met de POM West-Vlaanderen (Provinciale Ontwikkelingsmaatschappij). De POM is steeds op zoek naar innovatieve en duurzame projecten in West-Vlaanderen.

Er werd een succesvolle infoavond over rijden op aardgas ingericht. Meer dan 90 deelnemers (bedrijven en particulieren) kwamen kijken naar enkele aardgasvoertuigen en luisterden naar de presentaties. Enkele bedrijven waren geïnteresseerd om mee te denken over de ligging van het pompstation. Gaandeweg werd ook duidelijk dat dit project het meeste kans op slagen had als het

²⁷ Dit voorbeeld werd uitgewerkt en beschreven door Cera-Coopburo, o.a. in: TerZake Magazine Nr. 1 (2016), Dossier 04: Lieve Jacobs, Over coöperaties, “overheidsparticipatie” en draagvlak. En: TerZake Magazine Nr. 4 (2015): Dossier 03: Hannes Hollebecq, Coöperaties: Wat kunnen lokale besturen ermee?; VVSG, Lokaal: Coöperaties versterken lokale economie en burgerbetrokkenheid, april 2017.

in een coöperatieve vorm gegoten werd.

Door plaatselijke investeerders te zoeken wordt er een draagvlak gecreëerd waardoor het rijden op aardgas een zekere bekendheid verwerft en waardoor de kans groter wordt dat een aantal bedrijven, overheden, particulieren overschakelen op “rijden op aardgas”.

De coöperatie heeft de ambitie om niet enkel in Ieper maar ook op andere plaatsen in (West-) Vlaanderen aardgastankstations op te richten om op die manier een bijdrage te leveren tot het uitbouwen van een basisnetwerk van tankstations, waardoor de stap om over te schakelen op rijden op aardgas steeds kleiner wordt. Een tweede ambitie betreft de mogelijkheid om op termijn op biogas (groengas) te rijden (wat o.a. in Nederland en Duitsland reeds realiteit is).

In Green on Wheels cvba bedraagt de waarde van een aandeel € 250. Elke vennoot heeft één stem per aandeel, met een maximum van tachtig stemmen, ongeacht het aantal aandelen dat een vennoot in zijn bezit heeft. Green on Wheels werd opgericht in december 2012 door een aantal burgers en een aantal ondernemers uit de streek van Ieper.

De stad Ieper heeft een actieve rol gespeeld bij de totstandkoming van de coöperatie, maar zonder deel te nemen in het kapitaal: er was nog geen gemeenteraadsbeslissing en de budgetten waren niet voorzien. Toch was de duurzaamheidsambtenaar van de stad Ieper aanwezig bij de oprichting, maar zonder de oprichtingsakte mee te tekenen: een illustratie van de betrokkenheid van zowel de stad als van de ambtenaar. De stad Ieper participeerde later voor € 10.000 in het kapitaal van Green on Wheels en kreeg een bestuursmandaat aangeboden: de stad Ieper is ondervoorzitter. Dit mandaat wordt uitgevoerd door de duurzaamheidsambtenaar. De stad werkt verder nog actief mee aan de verdere uitbouw van Green on Wheels, ook door zelf klant te zijn van het eerste station. De voorbeeldfunctie die de stad wil spelen in het kader van milieu, klimaat, gezonde lucht maakt ze hier waar, en dit in nauwe samenwerking met haar burgers.

SDG:	SDG 7: Betaalbare en duurzame energie
Lokaal bestuur:	Gemeente Bocholt
Coöperatie:	Landschapsenergie cvba-so
Samenwerkingsverband:	#Draagvlak, #Financiering, #Zeggenschap
Beschrijving	
In Bocholt detecteerde het Regionaal Landschap Lage Kempen een opportuniteit om biomassa uit houtkanten te valoriseren. Het was echter pas wanneer de verschillende lokale scholen, de gemeente en de landbouwsector zich achter het project schaarden dat de coöperatie effectief vorm begon te krijgen.	
De coöperatie Landschapsenergie cvba-so werd opgericht op 7 mei 2014 en op 17 september 2015 werd in Bocholt het eerste Vlaamse warmtenet, gestookt op houtsnippers uit lokale houtkanten, in gebruik genomen. De coöperatie Landschapsenergie cvba pakt zo uit met een win-winsysteem voor landbouwers, gebruikers én de biodiversiteit en biedt meteen een antwoord op de problematiek rond fossiele brandstoffen. De coöperatie helpt bijvoorbeeld de plaatselijke schoolgebouwen te verwarmen en het Parochiehuis. Voordeel is dat de lokale scholen nu de garantie hebben dat ze op lange termijn van warmte voorzien zullen worden op een lokale en duurzame wijze; de landbouwers creëren een lokale afzetmarkt voor hun biomassa tegen een faire prijs. Groene energie uit het landschap zorgt op die manier ook voor lokale tewerkstelling.	

5. Aanbevelingen om samenwerking tussen lokale besturen en coöperaties te bevorderen

Voor lokale besturen

- **Integratie van duurzame ontwikkelingsdoelstellingen in lokale beleidsplannen:** naast de 50 steden en gemeenten die reeds in een pilootproject zijn gestapt om deze doelstellingen ook echt op een coherente manier te integreren in de lokale beleidsplannen van 2020-2025, is het belangrijk dat dit gebeurt door alle lokale besturen.
- **Integratie van Commons binnen SDG-beleid:** geef binnen de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen een duidelijke plek aan de *commons*. Werk een visie en institutioneel kader uit voor commons-steden en gemeenten, waarin The Right to the City, directe burgerparticipatie, publiek-civiele samenwerkingen en de toegang tot onze commons en hun beheer door coöperatief georganiseerde burgerinitiatieven een centrale rol spelen. Ervaringen met het Commons Transitieplan Gent en de Italiaanse experimenten met commonsgericht collaboratief beheer (co-cities zoals Co-Bologna, Co-Mantova, Co-Palermo, etc ...) kunnen inspiratie geven voor een dergelijke visie en institutioneel kader (bv. dat van de “Quintuple Helix of Commons-Based Urban Governance”).²⁸
- **Sensibiliseer het brede publiek over coöperaties:** het is belangrijk dat lokale besturen mee helpen om de meerwaarde van het coöperatieve ondernemerschap te erkennen en meer bekend te maken bij de lokale gemeenschap: de burger, startende ondernemers, ondernemersloketten en –organisaties, boekhouders en fiscalisten, adviesraden enzovoort. Als we bestaande coöperatieve initiatieven willen steunen, sterken en stuwen, dan moeten we ze benoemen, erkennen, uitleggen hoe ze werken en hen met mekaar in verbinding brengen. Dan zal hun rijkdom, hun diversiteit aan praktische wijsheid niet langer miskend kunnen worden. Dan zullen deze initiatieven steeds meer aantrekkingskracht ontwikkelen voor toekomstige acties. Netwerkorganisaties zoals Coopkracht of sectorfederaties zoals RESCoop Vlaanderen ((Vlaamse koepel voor hernieuwbare energiecoöperaties) kunnen hierbij met de nodige informatie, expertise en instrumenten ondersteuning bieden.
- **Duurzame investeringen:** geef burgercoöperaties een plek binnen je duurzame investeringsmix. Naast het kiezen van een duurzame bank (bv. Zie FairFin Bankwijzer) is de financiering van lokaal beleid via burgercoöperaties een interessante optie. Zo financieren steeds meer lokale besturen de investeringen in rationeel energieverbruik door samen te werken met lokale hernieuwbare energiecoöperaties in Vlaanderen (zie bv. initiatieven zoals CITYnvest, of Pajopower met “Adopteer je Straatlamp”).
- **Openbare aanbestedingsprocedures:** neem participatieve, sociale en milieucriteria op in het beleid van openbare aanbesteding, waardoor coöperatieve ondernemingsmodellen meer kans maken en tegelijk ook meer duurzaamheid kan gerealiseerd worden (cfr. Eeklo, Kuurne, Laarne).
- **Opstart en professionalisering coöperaties:** faciliteer het experimenteren met nieuwe ondernemingsmodellen en bevorder de opstart en professionalisering van coöperaties.

²⁸ https://wiki.p2pfoundation.net/Quintuple_Helix_of_Commons-Based_Urban_Governance

- **Laat de burger mee investeren:** moedig de burger aan om zijn/haar spaargeld te investeren in projecten met een sociale, economische, maatschappelijke meerwaarde in hun gemeente. Burgercoöperaties kunnen hier een schitterende manier zijn voor de burger om duurzaam te investeren in de lokale gemeenschap en zo bij te dragen aan lokale bedrijvigheid en werkgelegenheid.
- **Samenwerkingsverbanden:** faciliteer het experimenteren met nieuwe samenwerkingsverbanden tussen lokale besturen en (burger-)coöperaties rond de SDG's (publiek-civiele samenwerking). Betrek hierbij andere mogelijke partners die een invloed hebben op het duurzame beheer van *commons* en de implementatie van de SDG's.
- **Ondersteun de professionalisering van bestaande burgerinitiatieven**, o.a. door de troeven van de coöperatieve vennootschapsvorm in de kijker te stellen en de opstap naar deze organisatievorm te bevorderen. Creëer een kader waarbinnen rechtstreekse burgerparticipatie en coöperaties kunnen floreren en veranker deze visie in een gemeenteraadsbesluit (cfr Eeklo, Maldegem, Laarne).

Voor coöperaties en hun federaties

- **Mapping:** breng de coöperaties in kaart die de 7 internationaal erkende principes (de ICA-principes) onderschrijven en geef aan hoe ze kunnen bijdragen aan de SDG's. Identificeer hun financieringsbehoeftes voor projecten met maatschappelijke meerwaarde voor de lokale gemeenschap.
- **Beoordelingsinstrumenten:** ontwikkel instrumenten die lokale besturen helpen om het duurzame en coöperatieve karakter van bestaande coöperaties en burgerinitiatieven te beoordelen.
- **Capaciteitsontwikkeling lokale besturen:** ondersteun de capaciteitsontwikkeling van lokale besturen in samenwerking met andere relevante organisaties (bv. VVSG, CIFAL Flanders) door training en ervaringsuitwisseling rond het coöperatieve model en de SDG's.
- **Intensifieer netwerking, kennisuitwisseling en samenwerking tussen coöperaties** om de opstartfase te verkorten en te leren van goede praktijken, maar ook om de professionalisering te versnellen. Ontwikkel relevante producten en diensten voor startende coöperaties die die financiering, capaciteitsontwikkeling en innovatiekracht accelereren.
- **Ontwikkel relevant leer- en promotiemateriaal over coöperaties**, dat lokale besturen kunnen gebruiken in hun sensibiliserings- en communicatieactiviteiten.

Referenties en links

Cera en Febecoop, Belgian Cooperative Monitor, 2017.

Coopkracht, Coöperaties als hefboom naar een duurzame samenleving – De coöperatie principes en het ICA-kompas, 2015.

Coopkracht, Flyer ICA-principes, 2014.

Dirk Barrez, Coöperaties. Hoe heroveren we de economie?

Energietransitie naar energiedemocratie – REScoop.eu

Hannes Hollebecq, Coöperaties: Wat kunnen lokale besturen ermee?. TerZake Magazine, 33(4), pp. 29-34.

Harvey D., The right to the city , New Left Review II (53): 23–40, September–October 2008.

ILO, Cooperatives and the Sustainable Development Goals, 2014.

Noy F. & Holemans D., Burgercollectieven in kaart gebracht, 2016.

TerZake Magazine Nr. 1 (2016), Dossier 04: Lieve Jacobs, Over coöperaties, “overheidsparticipatie” en draagvlak.

The Bogotá Commitment and Action Agenda, 15 oktober 2016.

Vlaamse overheid, Visienota - Is coöperatief ondernemen duurzaam ondernemen?, 2016.

VVSG, Glokaal, De gemeentelijke vertaling van de zeventien duurzame ontwikkelingsdoelstellingen, 01052016.

VVSG, Lokaal: Coöperaties versterken lokale economie en burgerbetrokkenheid, april 2017.

www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2013-0301+0+DOC+XML+V0//NL

www.lisabewoners.nl/online-buurtrechtenkaart/

www.SDG's.be

www.SDG's.be/sites/default/files/publication/attachments/nrv_belgium_english.pdf

www.vvsg.be/Internationaal/Noord-Zuid/Pages/Oproep-SDG-pilootgemeenten.aspx